

פסקי דין ממו"ר הגאון רבי ברוך יצחק לוי זצ"ל

רב ור"מ "מקור חיים"

מייסד וראש בית הדין לממונות בירושלים

בנידון

אומן שקנה שיש כדי להתקינו בשולחן בעה"ב ונסדק בדרך

המקורות להלכה

הנה בעובדה שסוכן אומן קנה שיש ע"מ לסדרו במטבח של בעה"ב, ובהוצלת השיש נסדק, ויכולים להדביק אצל יש בזה פגם איסטטי, שניכר הסדק במקום שלא לריך להיות. אמנם האומן שילם עבור השיש מכספו הוא, אצל לא קנה ומשך השיש עבורו אלא עבור בעה"ב וליה אלא כשומר שזכר דחייב בגניבה ואבדה. דכבר פסק הטור חו"מ סי' קפג ס"ד בשם הרמ"ה ראובן שאמר לשמעון זבין לי האי מידי וזבין לי מסתמא, קנייה ראובן משעת משיכה, דכיון דא"ל זבין לי לזבנא מעליא קא מכוין, וכמו דא"ל זכה לי דמי וכו', אע"ג דיהיב שמעון דמים שלו, קנייה ראובן ויהיב לשמעון זוזי דכמאן דאזפינהו דמי וכו' אצל אמר אייתי לי דאזבין, ואזל וזבין זכה לנפשיה דלא שוייה שליח אלא לאתויי וכו'. עכ"ל. לכן בנידון דידן כיון דהוא אומן לסדר את השיש צבית הרי האומן כמאן דאמר זבין לי והרי זה כמאן דאמר זכה לי, ואמרו צ"מ י' דזוכה המשלח.

ועיקר הטעם גבי אומן כמו גבי שוכר בההיא הנאה דשציק לאחרינא ואוגיר לדידיה אף דאינו מוסיף לו שום יתרון על שארי אומנין כמו גבי שוכר אף דאינו מוזיל להאי שוכר טפי מאחרינא. וכן מבואר בטור סי' שו טעם זה. ועיי' ש"ך סי"ק א דכתב ג"כ דלעיקר הלכה הטעם הוא בהנאה שמשתכר.

והנה שיטת התוס' והרא"ש דבגניבה אפילו באונס גדול חייב, דענין גניבה קרובה לאונס וחייבו רחמנא, ממילא אין לחלק. וברא"ש פרק הכונס מבואר בשם השאלות דאף באבדה הדין כן שחייב אפילו באונס גדול, מ"מ כנגב ע"י לסטים מזוין עיי' ב"ק יז ב דפטור, וכן כנאכד ע"י שטבעה ספינתו צים פטור, עיי' צ"מ נח, וטעמא צעי מ"ש הני דפטורי ושאר אונסין אפילו גדולים חייבין. ונראה דאונס כנגב ע"י לסטים מזוין פטור משום דנכלל צמה שאמרה תורה או נשבה, ורק שאל חייב צזה, וכן באבדה ספינתו צים ש"ש פטור משום דנכלל כנשבר, ומשו"ה רק בשני אלה פטרה תורה דרק שאל חייב בשצורה ומתה.

וצ"מ לה א גניבה ואבדה בשאל מנלן, וכ"ת נילף משצורה ומתה, מה לשצורה ומתה דלא אפשר למיטרה ואתויי תאמר בגניבה ואבדה דאפשר למיטרה ואתויי, ופרש"י ואיכא למימר יחזור בעליה אחריה אולי תמלא. ע"כ. ובתוד"ה דאפשר, וא"ת ונילף משצויה. וי"ל דשצויה לא אפשר כולי האי למיטרה ואתויי. ומבואר דעיקר הטעם והגדר דשצויה ובשצורה ש"ש פטור מפני שזה אונס דלא אפשר למיטרה ואתויי. א"כ בהוציל האומן את השיש והוציל כמו שדרך להוציל, בשצורה פטור ש"ש. הגם שהטעם הזה

ללא אפשר למיטרה ואתווי הוא טעם לחייב את השואל, מ"מ זה טעם מספיק לפטור ש"ש, משא"כ בגניבה ואבידה אפילו באונס גמור כיון דאפשר למיטרה ואתווי חייב הש"ש למיטרה ואתווי.

והנה חף שפצע האומן בהובלת השיש, מ"מ אמרו בסוף פרק האומנין שעפ"י עיקר הדין חייב נתקל כזמעציר חזית ממקום למקום דנתקל פושע הוא, מ"מ פטרו דא"כ אין לך אדם שמעציר חזית ממקום למקום.

והנה באומן שלקח כלי ע"מ לתקן ונשצרה בידו מצואר צרש"י צ"מ קיח צ ד"ה חייב וכו' חייב לשלם וכו' דמתן אדם מועד לעולם וכו'. וכן פסק הט"ז יו"ד סי' קכד. אבל הרמב"ן צ"מ פז צ ד"ה ואתא כתב וז"ל: ועוד הביאו טבח אומן שקלקל דפטור בחינם, ואמאי אדם המזיק הוא, וכי נמי סבירא לן אנוס הוא לחייב, וזה ודאי קשה עליהם דכיון דמחייב בשכר אלמא כעין גניבה ואבידה הוא ולאו אונס גדול ולאו אונס קטן הוא, ופטרוהו בחינם. אלא דאין באומן הטועה במלאכתו משום מזיק. עכ"ל. הרי דפלגי הרמב"ן ורש"י באומן שקלקל ע"י מלאכתו לתקן אס חייב משום מזיק. ולרש"י קשה קושית הרמב"ן למה בטבח אומן בחינם לא פטור הא מזיק חייב בין שוגג בין אונס כדמרבינן למפלע תחת פלע. ונראה דלרש"י בטבח חיובו הוא משום שומר וחייב להחזיר לצעלים שור שחוט ולא נבילה, לכן בשומר חנם דאין זו פשיעה הרי שמר לצעלים והשלים שמירתו, משא"כ בקיבל עליו לתקן כלי אין חיובו משום שומר שריד להחזיר לצעלים כלי מתוקן, אלא לריד לתקן, וע"ז התחייב לתקן הכלי, והרי קלקל הכלי ושצרו לכן חיובו מטעם מזיק וז"ע.

וכבר הבאנו במקום אחר בהנהו שקולאי דתצרי חזיתא דחמרא לרצב"ח אתו לקמ"י דרב ופסק להם להחזיר גלימיהו שתפס אלס וגם לשלם להם שכרם. ואמרו ל"י אטו דינא הכי, והשיב ל"י למען תלך בדרך טובים וארחות לדיקים תשמור. והביא זה הטור צסי' סד דצעסק כזה אין להעמיד הדבר על עומק הדין, הגם דאמרה תורה ודל לא תהדר בריבו. וכתב בספר גליא מסכתא דאפשר דדוקא על מעות הניתן מיד ליד אבל לא בפשיעתו, ע"כ שפיר פסק הטור בדבר הזה דמ"מ מלוא לעשות לו לפני משורת הדין וליתן לו שכרו. ולפי ראות עינינו לא איש עשיר האומן הזה ואליו הוא נושא את נפשו ונפש אנשי ביתו לפרנסה, בזה בודאי ראוי והגון מאד להכנס בזה לפני משורת הדין.

וצב"ח בטוש"ע חו"מ סי' יב כתב וז"ל: בזה דרצב"ח וכו' משמע דרה הוה כייף ל"י לרצב"ח דאל"כ מאי קאמר ל"י דינא הכי אס לא בא לכופו וכו'. ולכן פסק המרדכי דכייפי ל"י למיעבד לפני משורת הדין אס יכולת בידו לעשות, ושכן פסק ראב"ן ואבי העזרי וכ"כ באגודה וכו' וכן נוהגים בכל צ"ד בישראל לכוף לעשיר בדבר ראוי ונכון ואע"פ שאין הדין כן וכו'. עכ"ל הב"ח. ולפי האמור שאין זה אלא פגם איסטטי, ודאי נוהג התוצע מנהג עשיר, נוהגים בכל צ"ד בישראל לכוף לעשיר בדבר ראוי ונכון אע"פ שאין הדין כן. ולפי מה שביארנו אפשר שכלל פטור האומן חף כשהוא ש"ש, דהרי זה שצורה דרק בשואל חייב אבל צ"ש פטור.

בנידון שגרם לו האומן לער צמה שלא השלים את עבודתו בזמן, איני יודע מי גרם לער יותר האומן לצעה"צ או צעה"צ לאומן, דהלא הצעה"צ היה מוכן לסדר עבודתו באיחור של שצוע והצעה"צ עיכב על ידו ונגרם לאומן לא רק לער אלא גם הפסד הזמנות שלא הרויח כדי פרנסתו, אבל כבר הדין פסוק בשו"ע חו"מ סי' א' דלער וצושת דליכא חסרון כים אין גובין, והמצטל כיסו של חצירו פסק הרא"ש צ"ק כ' א'

כשסגר ביתו של חצירו ואינו יכול להשכיר ולא לדור בו פטור. ובנידון דידן נראה דאפילו צדיני שמים יהי פטור דכמו שהאומן סגר ביתו של צעה"צ כך הצעה"צ ביטל כיסו של האומן. ובנידון ההתחייבות בכ"י, נראה כיון דחייב עלמו האומן מחמת שהערכאות חייבו אותו, וכיון שחייב הערכאות הוא גזל, האיך מתחייב - אפילו התחייב בכ"י - בדבר שאינו חייב. ועוד, הלא היה אנוס בהתחייבות הזאת כי צעה"צ איים על האומן שאם לא יתחייב יושיב אותו מטעם ההולל"פ בצית סוהר כליל הסדר, ותלוהו ויהיב כשיודעים את האונס אפילו לא מסר מודעה ההתחייבות אינה כלום.